

บัญชียาจากสมุนไพร

เพื่อเป็นการฟื้นฟูและส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรในระบบสุขภาพแห่งชาติ คณะอนุกรรมการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติจึงได้จัดทำบัญชียาจากสมุนไพรที่ประกอบด้วยยาจากสมุนไพร ทั้งยาแผนไทยดั้งเดิมและยาพัฒนาจากสมุนไพรที่มีการพัฒนารูปแบบให้ทันสมัยใช้สะดวก ที่มีข้อบ่งใช้ชัดเจนในการแก้ปัญหาสุขภาพของประชาชนไทย สำหรับป้องกันโรคหรือรักษาผู้ป่วยของแพทย์แผนไทย หรือใช้เป็นทางเลือกในการป้องกันหรือรักษาผู้ป่วยร่วมกับแนวการรักษาแบบตะวันตก (ซึ่งต่างเป็นทางเลือกซึ่งกันและกัน) ในสถานพยาบาลทุกระดับ และในงานสาธารณสุขมูลฐาน โดยต้องมีหลักประกันด้านคุณภาพ ประสิทธิภาพและความปลอดภัย

บัญชียาจากสมุนไพร แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) บัญชียาจากสมุนไพรที่มีการใช้ตามองค์ความรู้ดั้งเดิม จำนวน 11 รายการ และ (2) บัญชียาพัฒนาจากสมุนไพร จำนวน 8 รายการ รวมทั้งสิ้น 19 รายการ* (นับแยกตามตัวยาหรือสูตรตำรับ) โดยจัดเป็นหมวดหมู่ตามกลุ่มอาการของระบบต่าง ๆ ของร่างกาย ตามข้อบ่งใช้หรือสรรพคุณของยา ดังบัญชียารายการยา กลุ่มที่ 1 และ 2 ที่สรุปไว้ด้านล่าง

(1) บัญชียาจากสมุนไพรที่มีการใช้ตามองค์ความรู้ดั้งเดิม

ต้องมีสูตรตำรับ รูปแบบยา ข้อบ่งใช้ ความแรง ขนาดและวิธีใช้ ตรงตามรายละเอียดของยาตามที่แสดงไว้ สำหรับข้อมูลในการใช้ยาที่สำคัญ ได้แก่ ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวัง อาการไม่พึงประสงค์ ข้อมูลเพิ่มเติมอื่น ๆ แสดงไว้เพื่อส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล

การเรียกชื่อยาในบัญชียานี้ เป็นชื่อตำรับในตำรายาเป็นส่วนใหญ่ ผลิตภัณฑ์ที่มีจำหน่ายในท้องตลาดอาจใช้ชื่อตำรับเหมือนชื่อยาในบัญชียา ใช้ชื่อการค้า หรือใช้ชื่อตำรับตามด้วยชื่อตราหรือชื่อการค้าก็ได้ สำหรับรายละเอียดของยาจัดทำโดยใช้ตำรายาและองค์ความรู้ดั้งเดิมทางการแพทย์แผนไทย ประสบการณ์การใช้ยา และหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ กรณีที่ใช้หลักฐานทางวิทยาศาสตร์จะมีเอกสารอ้างอิงไว้ด้วย

ยาในบัญชียานี้หลายรายการได้แนะนำให้ใช้ร่วมกับน้ำกระสายยาด้วย ในทางแพทย์แผนไทย น้ำกระสายยา คือของเหลวที่ได้จากธรรมชาติโดยตรง หรือเตรียมได้จากผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ หรือจากเครื่องยาสมุนไพร โดยการนำมาต้ม แช่ บีบ ฟน คั้น ละลาย ซึ่งแพทย์แผนไทยใช้โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันแล้วแต่กรณี (1) เพื่อผสมกับเครื่องยาอื่น ๆ ในตำรับเพื่อเตรียมยาเป็นรูปแบบต่าง ๆ เช่น ลูกกลอน ยาแท่ง (2) ช่วยละลายยาบางรูปแบบ เช่น ยาผง ยาเม็ดขนาดใหญ่ ยาแท่ง เพื่อให้สะดวกในการกลืนยา หรือเพื่อช่วยให้ยามีสี รส และกลิ่นดี (3) ช่วยให้ยานั้นออกฤทธิ์ แสดงฤทธิ์ได้เร็วและดีขึ้น บางครั้งช่วยแก้หรือป้องกันอาการแทรกซ้อนที่อาจจะเกิดขึ้นได้ แพทย์แผนไทยสามารถนำตำรับยาเดิมที่มีอยู่ มาปรับใช้ให้ถูกต้อง ตรงต่อโรค และอาการของโรคโดยการใช้น้ำกระสายยา ยักย้ายไปตามความเหมาะสม เพื่อให้ตรงกับอาการและความจำเป็นของผู้ป่วยแต่ละราย หรือที่เรียกว่า “การยักกระสายยา”

* นับตัวยาแยกตามรูปแบบยา มียาจากสมุนไพรที่มีการใช้ตามองค์ความรู้ดั้งเดิม จำนวน 17 รายการ ยาพัฒนาจากสมุนไพร จำนวน 13 รายการ รวมทั้งสิ้น 30 รายการ

(2) บัญชียาพัฒนาจากสมุนไพร

ต้องมีชื่อของยาสมุนไพรหรือตัวยาในสูตรตำรับ ขอบ่งใช้ รูปแบบยา ความแรง ขนาดและวิธีใช้ ตลอดจน องค์ประกอบสำคัญของสมุนไพร ตรงตามรายละเอียดของยาตามที่แสดงไว้ สำหรับข้อมูลในการใช้ยาที่สำคัญอื่น ๆ เช่น ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวัง คำเตือน อาการไม่พึงประสงค์ และข้อมูลเพิ่มเติมอื่น ๆ ได้แสดงไว้เพื่อส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล

นอกจากข้อมูลที่แสดงไว้บัญชียาพัฒนาจากสมุนไพรแล้ว ได้จัดทำรายละเอียดเพิ่มเติมของยาพัฒนาจากสมุนไพรไว้ด้วย สำหรับศึกษา เรียนรู้ หลักฐานข้อมูลที่ใช้อย่างมีประสิทธิภาพและความปลอดภัยของยา เพื่อให้ผู้ใช้ยาเกิดความเข้าใจ และนำไปใช้ได้ถูกต้อง รายละเอียดดังกล่าวประกอบด้วย

1. ชื่อ ประกอบด้วย ชื่อสามัญ (generic name) ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อวงศ์ และชื่อท้องถิ่น ชื่อภาษาไทยที่จะเลือกใช้ชื่อที่ได้รับความนิยมมากที่สุด
2. องค์ประกอบ ระบุองค์ประกอบสำคัญของสมุนไพร และสัดส่วนขององค์ประกอบสำคัญนั้น ๆ
3. ขอบ่งใช้ (indication) ระบุเฉพาะขอบ่งใช้ที่มีหลักฐานสนับสนุนประสิทธิภาพและความปลอดภัยอย่างเพียงพอตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการฯ กำหนด แม้ว่ายาจากสมุนไพรอาจมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาหลายด้าน รวมถึงอาจมีประสิทธิผลการใช้หลายขอบ่งใช้ หากภายหลังมีหลักฐานหรือรายงานการวิจัยทางคลินิกสนับสนุนเพิ่มเติมอย่างเพียงพอจึงจะเพิ่มขอบ่งใช้อื่น ๆ ต่อไป
4. เภสัชวิทยา (pharmacology) ระบุฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา (experimental pharmacology) ผลการวิจัยทางคลินิก (clinical pharmacology) เพื่อยืนยันขนาดใช้ ประสิทธิภาพและความปลอดภัยของยา ทั้งนี้ ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาจะนำข้อมูลเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับขอบ่งใช้มาแสดงไว้เท่านั้น ส่วนผลการวิจัยทางคลินิกจะรวบรวมไว้หลายขอบ่งใช้เพื่อส่งเสริมการวิจัยต่อยอดให้สมบูรณ์มากขึ้นในอนาคต
5. พิษวิทยา (toxicology) ระบุการศึกษาความเป็นพิษเฉียบพลัน (acute toxicity) ตลอดจนพิษกึ่งเรื้อรัง (subchronic toxicity) หรือพิษเรื้อรัง chronic toxicity) หรือ การศึกษาฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์ (mutagenicity) ตามความเหมาะสม
6. ข้อห้ามใช้ (contraindication) ถ้ามี
7. ข้อควรระวัง (precaution) ถ้ามี
8. อาการไม่พึงประสงค์ (adverse effects) ถ้ามี
9. รูปแบบและความแรง (dosage form and strength) ระบุรูปแบบและความแรงของรายการยาที่คัดเลือก รวมทั้ง ส่วนของสมุนไพรที่มีการนำมาผลิต เช่น ใบ เหง้า เป็นต้น
10. ขนาดและวิธีใช้ (dose and mode of administration) ระบุขนาดและวิธีใช้ตามรายงานการวิจัยทางคลินิก หรือตามที่ขึ้นทะเบียนตำรับยาไว้

	<p>3. เทียนคำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนตาตักแตน เทียนเขาวพานี เทียนสัตตบุษย์ เทียนเกล็ดหอย เทียนตากบ หนักสิ่งละ 4 ส่วน</p> <p>4. ผิวมะกรูด ผิวมะงั่ว ผิวมะนาว ผิวส้มตรังกานูหรือส้มจุก ผิวส้มจีน ผิวส้มโอ ผิวส้มเขียวหวาน หนักสิ่งละ 4 ส่วน ผิวส้มซ่า หนัก 28 ส่วน</p> <p>5. ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกกระวาน กานพลู จันทน์แดง จันทน์ขาวหรือจันทน์ชะมด กฤษณา กระลำพัก ขอนดอก ชะลูด อบเชย เปราะหอม แผลกหอม หนักสิ่งละ 2 ส่วน</p> <p>6. การบูร หนัก 1 ส่วน พิมเสน หนัก 4 ส่วน</p>
ข้อบ่งใช้	<p>1. แก้ลมกองละเอียด ได้แก่ อาการหน้ามืด ตาลาย สวิงสวาย (อาการที่รู้สึกใจหวิว วิงเวียน คลื่นไส้ ตาพร่าจะเป็นลม) ใจสั่น</p> <p>2. บำรุงดวงจิตให้ชุ่มชื้น (ทำให้สุขใจ สบายใจ อารมณ์แจ่มใส คลายเครียด)</p>
ขนาดและวิธีใช้	<p>ชนิดเม็ด ครั้งละ 5-7 เม็ด (1-1.4 กรัม) เมื่อมีอาการ ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง</p> <p>ชนิดผง ครั้งละ 1-1½ ช้อนชา (1-1.4 กรัม) ละลายน้ำสุก 2-4 ช้อนโต๊ะ เมื่อมีอาการ ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง</p>
ข้อห้ามใช้	ห้ามใช้ในเด็กทารก
ข้อควรระวัง	<ul style="list-style-type: none"> - ระมัดระวังการใช้ยาเกินขนาดในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไตและทางเดินปัสสาวะ เนื่องจากอาจเกิดพิษจากการบูร³ - ระมัดระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้ - การรับประทานเกินขนาดอาจมีอาการใจสั่น เนื่องจากตำรับยามีผลต่อระบบหัวใจและหลอดเลือด
อาการไม่พึงประสงค์	ยังไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(2) ยาหอมนวโกฐ

ชื่อยา	ยาหอมนวโกฐ
รูปแบบยา	ยาผง ยาเม็ด (200 มิลลิกรัม/เม็ด)
สูตรตำรับ ^{2,4}	1. โกฐสอ โกฐเขมา โกฐหัวบัว โกฐเชียง โกฐจุฬาลัมพา โกฐกระดุก โกฐก้านพร้าว โกฐพุงปลา โกฐชฎามังสี หนักสิ่งละ 4 ส่วน

2. เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนตาตุ๊กแตน เทียนเขาวพานิ เทียนสัตตบงกช เทียนเกล็ดหอย เทียนตากบ หนักสิ่งละ 4 ส่วน
3. เปลือกสมุลเว้ง หน้่าตีนนก แฝกหอม เปลือกชะลูด เปราะหอม รากไคร้เครือ เนื้อไม้ ขอนดอก หนักสิ่งละ 4 ส่วน
4. จิงแห้ง คีปี้ เจตมูลเพลิงแดง สะค่าน ช้าพลู หนักสิ่งละ 3 ส่วน
5. หัวหมู ลูกกระวาน กานพลู ดอกจันทร์ ลูกจันทร์ อบเชยญวน ลูกผักชีลา แก่นสน หนักสิ่งละ 4 ส่วน
6. สักขี้ ลูกราชคั้ด ลูกสารพัดพิษ จันท์เทศ จันท์แดง ลูกกระดอม บอระเพ็ด หนักสิ่งละ 4 ส่วน
7. เกสรบัวหลวง ดอกบุนนาค ดอกพิกุล ดอกสารภี ดอกมะลิ กระลำพัก หนักสิ่งละ 4 ส่วน
8. เนื้อลูกมะขามป้อม เนื้อลูกสมอพิเภก ชะเอมเทศ หนักสิ่งละ 4 ส่วน
9. พิมเสน หนัก 1 ส่วน

ข้อบ่งใช้

1. แก้ลุมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ
2. แก้ลุมปลายไข้ (หลังจากไข้แล้วยังมีอาการเช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืด อ่อนเพลีย)

ขนาดและวิธีใช้

ชนิดผง

ครั้งละ 1-2 ช้อนชา ละลายน้ำกระสาย 2-4 ช้อนโต๊ะ ทุก 3 ชั่วโมง
เมื่อมีอาการ วันละไม่เกิน 3 ครั้ง

ชนิดเม็ด

ครั้งละ 5-10 เม็ด ละลายน้ำกระสาย 2-4 ช้อนโต๊ะ ทุก 3 ชั่วโมง
เมื่อมีอาการ วันละไม่เกิน 3 ครั้ง

น้ำกระสายยาที่ใช้

- กรณี แก้ลุมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ ใช้น้ำลูกผักชี (15 กรัม)หรือเทียนดำ (15 กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา
- กรณีแก้ลุมปลายไข้ (หลังจากไข้แล้วยังมีอาการเช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืด อ่อนเพลีย) ใช้ก้านสะเดา (33 ก้านหรือ 15 กรัม) ลูกกระดอม (7 ลูกหรือ 15 กรัม) และ บอระเพ็ด (7 องคูลีหรือ 15 กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา
- ถ้าหาน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน

ข้อห้ามใช้

ยังไม่มีข้อมูล

ข้อควรระวัง

- ระวังการ ใ้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้
- ระวังการ ใ้ยาในสตรีมีครรภ์ ไม่ควร ใ้ติดต่อกันเกิน 5 วัน

อาการไม่พึงประสงค์ ไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม -

1.2 ยารักษากลุ่มอาการทางระบบทางเดินอาหาร

(1) ยาถ่ายดีเกลือฝรั่ง

ชื่อยา	ยาถ่ายดีเกลือฝรั่ง
รูปแบบยา	ยาเม็ด (500 มิลลิกรัม/เม็ด)
สูตรตำรับ ²	1. ดีเกลือฝรั่ง หนัก 20 ส่วน ยาดำ หนัก 4 ส่วน 2. โบมะกา โบมะขาม โบส้มป่อย ฝักคูณ รากจี่กาแดง รากจี่กาขาว รากตองแตก ฝัก ส้มป่อย สมอไทย สมอติงู เถาวัลย์เปรียง หนักสิ่งละ 1 ส่วน จี๋เหล็กทั้ง 5 หนัก 1 ส่วน 3. หัวหอม หนัก 1 ส่วน 4. หญ้าไทร ใบไผ่ป่า หนักสิ่งละ 1 ส่วน
ข้อบ่งใช้	แก้อาการท้องผูก กรณีที่ใช้ยาอื่นแล้วไม่ได้ผล
ขนาดและวิธีใช้	ครั้งแรก 2 เม็ด วันละ 1 ครั้ง ก่อนนอน ถ้าไม่ถ่ายคืนต่อไปให้เพิ่มขนาดได้อีกครั้งละ 1 เม็ด แต่ไม่เกิน 5 เม็ดต่อวัน (ตาม ธาตุหนักธาตุเบา)
ข้อห้ามใช้	- ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์ - ห้ามใช้ในภาวะทางเดินอาหารอุดตัน (gastrointestinal obstruction/ileus) ⁵ - ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะผิดปกติเฉียบพลันที่ทางเดินอาหาร (acute gastro- intestinal conditions) เช่น คลื่นไส้ อาเจียน ⁵
ข้อควรระวัง	- เนื่องจากเป็นยาถ่ายอย่างแรง ผู้ป่วยอ่อนเพลียมากหรือมีภาวะขาดน้ำไม่ควรใช้ยานี้ - เมื่อถ่ายแล้วให้เว้นอย่างน้อย 2 วันแล้วจึงใช้ยานี้อีกครั้ง - ระวังการใช้ยาในผู้สูงอายุ ผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของไตหรือตับ (renal/hepatic impairment) ^{5,6} เนื่องจากยามีส่วนประกอบของแมกนีเซียม
อาการไม่พึงประสงค์	ปวดเสียดท้อง ⁶
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(2) ยาธาตุบรรจบ

ชื่อยา	ยาธาตุบรรจบ
รูปแบบยา	ยาผง ยาเม็ดลูกกลอน (500 มิลลิกรัม/เม็ด)
สูตรตำรับ ²	จิง โกฐเขมา โกฐฟงปลา โกฐเชียง โกฐสอ เทียนดำ เทียนขาว เทียนสกัดบุษย์ เทียนเขาวาณี เทียนแดง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู การบูร เปลือกสมุลแว้ง ลูกกระวาน ลูกผักชีลา ใบพิมเสน รากไคร้เครือ ดีปลี เปราะหอม หนักสิ่งละ 4 ส่วน โกฐก้านพร้าว หนัก 8 ส่วน เนื้อลูกสมอไทย หนัก 16 ส่วน
ข้อบ่งใช้	1. บรรเทาอาการอุจจาระธาตุพิการ ท้องเสียชนิดที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ เช่น อุจจาระไม่เป็นมูก หรือมีเลือดปนและท้องเสียชนิดที่ไม่มีไข้ 2. บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ
ขนาดและวิธีใช้	ชนิดผง ผู้ใหญ่ ครั้งละ 1 ช้อนชา (1 กรัม) ละลายน้ำกระสายยา 2-4 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6-12 ปี ครั้งละ ½ ช้อนชา (500 มิลลิกรัม) ละลายน้ำกระสายยา 1-2 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ น้ำกระสายยาที่ใช้ <ul style="list-style-type: none"> • กรณีบรรเทาอาการอุจจาระธาตุพิการ ท้องเสียชนิดที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ ใช้เปลือกแคหรือเปลือกสะเดา หรือเปลือกลูกทับทิมต้มกับ น้ำปูนใสเป็นน้ำกระสายยา • กรณี บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ใช้กระเทียม 3 กลีบ พุชงน้ำร้อน หรือใช้ใบกะเพราต้มเป็นน้ำกระสายยา • ถ้าหาน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน ชนิดเม็ดลูกกลอน ผู้ใหญ่ ครั้งละ 2 เม็ด (1 กรัม) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6-12 ปี ครั้งละ 1 เม็ด (500 มิลลิกรัม) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ
ข้อห้ามใช้	ยังไม่มีข้อมูล

ข้อควรระวัง	ในกรณีท้องเสีย ใช้ไม่เกิน 1 วัน หากอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(3) ยาประสะกานพลู

ชื่อยา	ยาประสะกานพลู
รูปแบบยา	ยาผง
สูตรตำรับ ^{2,7}	<ol style="list-style-type: none"> 1. กานพลู หนัก 131 ส่วน 2. เปลือกขิก หนัก 10 ส่วน ขมิ้นชัน หนัก 8 ส่วน เปลือกเพกา เปลือกจี่อ้าย หนัก สิ่งละ 4 ส่วน 3. จิงแห้ง คีปสี หนักสิ่งละ 3 ส่วน ไพล เจตมูลเพลิงแดง สะค้าน ช้าพลู หนักสิ่งละ 2 ส่วน พริกไทย หนัก 1 ส่วน ว่านน้ำ หัวกระชาย การบูร หนักสิ่งละ 4 ส่วน 4. แผลกหอม เปราะหอม กรุงขเมา ใบกระวาน ลูกกระวาน ลูกผักชีลา หนักสิ่งละ 4 ส่วน เนื้อไม้ ลูกจันทน์ หนักสิ่งละ 8 ส่วน 5. เทียนดำ เทียนขาว โกฐสอ โกฐกระดุก หนักสิ่งละ 4 ส่วน 6. รากข้าวสาร หนัก 8 ส่วน รากไคร้เครือ รากแจง หนักสิ่งละ 4 ส่วน 7. กำมะถันเหลือง หนัก 4 ส่วน
ข้อบ่งใช้	บรรเทาอาการปวดท้อง จุกเสียด แน่นเฟ้อจากอาหารไม่ย่อย เนื่องจากธาตุไม่ปกติ
ขนาดและวิธีใช้	ผู้ใหญ่ ครั้งละ 1 ช้อนชา (1 กรัม) ละลายน้ำกระสายยา 2-4 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง เมื่อมีอาการ น้ำกระสายยาที่ใช้ <ul style="list-style-type: none"> ● ใช้ไพลเผาไฟพอสุกผสมกับน้ำปูนใสเป็นน้ำกระสาย ● ถ้าหาน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน
ข้อห้ามใช้	ยังไม่มีข้อมูล
ข้อควรระวัง	- ระมัดระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์ ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน 5 วัน - ผู้ป่วยที่มีไข้สูงไม่ควรรับประทาน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

(4) ยาเหลืองปิดสมุทร

ชื่อยา	ยาเหลืองปิดสมุทร
รูปแบบยา	ยาเม็ด (100 มิลลิกรัม/เม็ด)
สูตรตำรับ ^{2,8}	แห้วหมู ขมิ้นอ้อย เปลือกเพกา รากกล้วยดิบ กระท่อมคั่ว ดิปลี ชันช้อย ครั้ง สีเสียดเทศ สีเสียดไทย ใบเทียน ใบทับทิม หนักสิ่งละ 1 ส่วน ขมิ้นชัน หนัก 6 ส่วน
ข้อบ่งใช้	บรรเทาอาการท้องเสียชนิดที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ เช่น อุจจาระไม่เป็นมูก หรือมีเลือดปนและท้องเสียชนิดที่ไม่มีไข้
ขนาดและวิธีใช้	ผู้ใหญ่ ครั้งละ 10 เม็ด (1 กรัม) ละลายน้ำกระสายยา 2-4 ช้อนโต๊ะ ทุก 3-5 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็กอายุ 3-5 เดือน ครั้งละ 2 เม็ด (200 มิลลิกรัม) ละลายน้ำกระสายยา 1-2 ช้อนโต๊ะ ทุก 3-5 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็กอายุ 6-12 เดือน ครั้งละ 3-4 เม็ด (300-400 มิลลิกรัม) ละลายน้ำกระสายยา 1-2 ช้อนโต๊ะ ทุก 3-5 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็กอายุ 1-12 ปี ครั้งละ 5-7 เม็ด (500-700 มิลลิกรัม) ละลายน้ำกระสายยา 1-2 ช้อนโต๊ะ ทุก 3-5 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ น้ำกระสายยาที่ใช้ <ul style="list-style-type: none"> • ใช้น้ำเปลือกลูกทับทิมหรือเปลือกแคต้มกับน้ำปูนใสเป็นน้ำกระสายยา สำหรับเด็กเล็กให้ผสมกับน้ำกระสายยา ใช้รับประทานหรือกวาดก็ได้ • ถ้าน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน
ข้อห้ามใช้	ยังไม่มีข้อมูล
ข้อควรระวัง	ใช้ไม่เกิน 1 วัน หากอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

1.3 ยารักษากลุ่มอาการทางสูติศาสตร์ - นรีเวชวิทยา

(1) ยาประสะไพล

ชื่อยา	ยาประสะไพล
รูปแบบยา	ยาผง
สูตรตำรับ ^{2,9}	ผิวมะกรูด หัวว่านน้ำ กระเทียม หัวหอม พริกไทย ดีปลี จิง ขมิ้นอ้อย เทียนดำ เกลือ สินเช่า หนักสิ่งละ 8 ส่วน การบูร หนัก 1 ส่วน ไพล หนัก 81 ส่วน
ข้อบ่งใช้	1. ระดูมาไม่สม่ำเสมอหรือมาน้อยกว่าปกติ 2. ขับน้ำคาวปลาในสตรีหลังคลอดบุตร
ขนาดและวิธีใช้	กรณีระดูมาไม่สม่ำเสมอหรือมาน้อยกว่าปกติ ครั้งละ 1 ช้อนชา (1 กรัม) ละลายน้ำสุก 2-4 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เป็นเวลา 3-5 วัน เมื่อระดูมาให้หยุดรับประทาน กรณีขับน้ำคาวปลาในสตรีหลังคลอดบุตร ครั้งละ 1 ช้อนชา (1 กรัม) ละลายน้ำสุก 2-4 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เป็นเวลา 15 วัน ให้หยุดรับประทาน
ข้อห้ามใช้	- สตรีมีครรภ์ห้ามรับประทาน - สตรีที่มีระดูมากกว่าปกติห้ามรับประทาน
ข้อควรระวัง	- ควรระมัดระวังการใช้ยาเกินขนาดในผู้ป่วยโรคตับ เนื่องจากยามีการบูรเป็นส่วนประกอบ ³ - กรณีระดูมาไม่สม่ำเสมอหรือมาน้อยกว่าปกติ ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน 2 เดือน - กรณีขับน้ำคาวปลาในสตรีหลังคลอดบุตร ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน 15 วัน
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

1.4 ยาแก้ไข้

(1) ยาแก้ไข้ห่าราก

ชื่อยา	ยาแก้ไข้ห่าราก
รูปแบบยา	ยาผง ยาเม็ด (300 มิลลิกรัม/เม็ด)
สูตรตำรับ ²	มีตัวยาหลัก 5 รายการ คือ รากย่านาง รากคนทา รากมะเดื่อชุมพร รากชิงช้า รากท้าว ยายม่อม หนักสิ่งละ 1 ส่วน หรือมีตัวยาต่อไปนี้ตัวหนึ่งตัวใดหรือหลายตัวเป็นยา รอง คือ ก้านสะเดา หน้ําแพรก บอระเพ็ด ชิงช้าชาลี ลูกใต้ใบ ฟ้าทะลายโจร แก่น จันทน์เทศ แก่นจันทน์แดง ใบพิมเสน โกงสุล โกงสุลบ้านพร้าว โกงสุลพาลัมพา ราก ปลาไหลเผือก ลูกกระค่อม หน้ําตีนนก ต้นเหมือดคน รากไคร้เครือ กรุงเขมา เมล็ด ในฝักเพกา ชี้กาทั้งสอง หนักสิ่งละไม่เกิน 1 ส่วน
ข้อบ่งใช้	บรรเทาอาการไข้
ขนาดและวิธีใช้	<p>ชนิดผง</p> <p>ผู้ใหญ่ ครั้งละ 1-1½ ช้อนชา (1-1.5 กรัม) ละลายน้ำสุก 2-4 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ</p> <p>เด็ก อายุ 6-12 ปี ครั้งละ ½-1 ช้อนชา (500 มิลลิกรัม - 1 กรัม) ละลายน้ำสุก 1-2 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ</p> <p>ชนิดเม็ด</p> <p>ผู้ใหญ่ ครั้งละ 3-5 เม็ด (900 มิลลิกรัม - 1.5 กรัม) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ</p> <p>เด็ก อายุ 6-12 ปี ครั้งละ 2-3 เม็ด (600 – 900 มิลลิกรัม) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ</p>
ข้อห้ามใช้	ยังไม่มีข้อมูล
ข้อควรระวัง	หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วันในเด็ก และ 7 วันในผู้ใหญ่ แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

อาการไม่พึงประสงค์ ไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม สตรีที่มีไข้ต่ำหรือไข้ระหว่างมีประจำเดือนแนะนำให้ใช้ยาจันทน์ลีลาเป็นลำดับแรก

(2) ยาเขียวหอม

ชื่อยา	ยาเขียวหอม
รูปแบบยา	ยาผง
สูตรตำรับ ²	ใบพิมเสน ใบผักกระโจม ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย ใบสันพร้าวหอม รากแฝกหอม เปราะหอม แก่นจันทน์เทศหรือแก่นจันทน์ชะมด แก่นจันทน์แดง ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง เนระพูสี พิชนาสน์ มหาสดำ รากไคร้เครือ ดอกพิทูล ดอกบุญนาค ดอกสารภี เกสรบัวหลวง หนักสิ่งละ 1 ส่วน
ข้อบ่งใช้	1. บรรเทาอาการไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ 2. แก้พิษหัด พิษสุกใส (บรรเทาอาการไข้จากหัดและสุกใส)
ขนาดและวิธีใช้	ผู้ใหญ่ ครั้งละ 1 ช้อนชา (1 กรัม) ละลายน้ำกระสายยา 2-4 ช้อนโต๊ะ ทุก 4-6 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6-12 ปี ครั้งละ ½ ช้อนชา (500 มิลลิกรัม) ละลายน้ำกระสายยา 1-2 ช้อนโต๊ะ ทุก 4-6 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ น้ำกระสายยาที่ใช้ <ul style="list-style-type: none"> • กรณีบรรเทาอาการไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ ใช้น้ำสุกหรือน้ำดอกมะลิ เป็นน้ำกระสายยา • กรณีแก้พิษหัด พิษสุกใส ละลายน้ำรากผักชีต้ม เป็นน้ำกระสายยา ทั้งรับประทาน และชโลม หมายเหตุ การชโลมใช้ยาผงละลายน้ำ 1 ต่อ 3 แล้ว ชโลม (ประพรม) ทิ้งตามตัวบริเวณที่ตุ่มใสยังไม่แตก
ข้อห้ามใช้	ยังไม่มีข้อมูล
ข้อควรระวัง	- ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก - กรณีบรรเทาอาการไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วันในเด็ก และ 7 วันในผู้ใหญ่ แล้วอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์

- กรณีแก้พิษหัด พิษสุกใส หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน 15 วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษา แพทย์

อาการไม่พึงประสงค์

ไม่มีรายงาน

ข้อมูลเพิ่มเติม

ในทางการแพทย์แผนไทยแนะนำให้ผู้ป่วยหัด สุกใส ห้ามรับประทานอาหารทะเล ไข่ และน้ำเย็น เนื่องจากผิดสำแดง (ทำให้หัด สุกใส หลบใน)

(3) ยาจันทน์ลีลา

ชื่อยา

ยาจันทน์ลีลา

รูปแบบยา

ยาแคปซูล (ผงยา 250 มิลลิกรัม/แคปซูล และ 500 มิลลิกรัม/แคปซูล)
ยาผง และยาเม็ด (500 มิลลิกรัม/เม็ด)

สูตรตำรับ^{2,10}

โกฐสอ โกฐเขมา โกฐจุฬาลัมพา แก่นจันทน์ขาวหรือแก่นจันทร์ชะมด แก่นจันทน์แดง ลูกกระดอม บอระเพ็ด รากปลาไหลเผือก หนักสิ่งละ 4 ส่วน พิมเสน หนัก 1 ส่วน

ข้อบ่งใช้

บรรเทาอาการไข้ตัวร้อน ไข้เปลี่ยนฤดู

ขนาดและวิธีใช้

ชนิดแคปซูล (ผงยา 250 มิลลิกรัม)

ผู้ใหญ่

ครั้งละ 4-8 แคปซูล (1-2 กรัม) ทุก 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ 6-12 ปี

ครั้งละ 2-4 แคปซูล (500 มิลลิกรัม – 1 กรัม) ทุก 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

ชนิดเม็ด หรือ แคปซูล (ผงยา 500 มิลลิกรัม)

ผู้ใหญ่

ครั้งละ 2-4 เม็ด/แคปซูล (1-2 กรัม) ทุก 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ 6-12 ปี

ครั้งละ 1-2 เม็ด/แคปซูล (500 มิลลิกรัม – 1 กรัม) ทุก 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

ชนิดผง

ผู้ใหญ่

ครั้งละ 1-2 ช้อนชา (1-2 กรัม) ละลายน้ำสุก 2-4 ช้อนโต๊ะ
ทุก 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ 6-12 ปี

ครั้งละ ½-1 ช้อนชา (500 มิลลิกรัม – 1 กรัม) ละลายน้ำสุก 1-2 ช้อนโต๊ะ
ทุก 4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้	ยังไม่มีข้อมูล
ข้อควรระวัง	- ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก - หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วันในเด็ก และ 7 วันในผู้ใหญ่ แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์
อาการไม่พึงประสงค์	ไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

1.5 ยาแก้ไอและขับเสมหะ

(1) ยาประสะมะแว้ง

ชื่อยา	ยาประสะมะแว้ง
รูปแบบยา	ยาเม็ด (200 มิลลิกรัม/เม็ด)
สูตรตำรับ ²	ลูกมะแว้งต้น ลูกมะแว้งเครือ หนักสิ่งละ 8 ส่วน ใบสวาด ใบदानหม่อน ใบกะเพรา หนักสิ่งละ 4 ส่วน ขมิ้นอ้อย หนัก 3 ส่วน สารส้ม หนัก 1 ส่วน
ข้อบ่งใช้	บรรเทาอาการไอ มีเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ช่วยขับเสมหะ
ขนาดและวิธีใช้	ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือรับประทานหรือใช้อม ผู้ใหญ่ ครั้งละ 5-7 เม็ด (1-1.4 กรัม) เมื่อมีอาการ เด็ก อายุ 6-12 ปี ครั้งละ 1-2 เม็ด (200-400 มิลลิกรัม) เมื่อมีอาการ
ข้อห้ามใช้	ยังไม่มีข้อมูล
ข้อควรระวัง	- ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน 15 วัน หากอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์ - ในผู้ป่วยที่ต้องจำกัดการใช้เกลือไม่ควรใช้น้ำมะนาวแทรกเกลือ
อาการไม่พึงประสงค์	ยังไม่มีรายงาน
ข้อมูลเพิ่มเติม	-

เอกสารอ้างอิง

1. พิศณุประสาทเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. ธนบุรี. โรงพิมพ์พานิชย์เจริญ ๒๔๕๖. หน้า ๗๔.
2. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. 26 มิถุนายน พ.ศ.2542. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ.
3. American Botanical Council. The Complete German Commission E Monographs Therapeutic Guide to Herbal Medicines. Austin, Texas: Intregrative Medicine Communications 1998. p. 101.
4. พิศณุประสาทเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. ธนบุรี. โรงพิมพ์พานิชย์เจริญ ๒๔๕๖. หน้า ๗๓-๔.
5. British Medical Association and Royal Pharmaceutical Society of Great Britain. BNF 50 (September 2005) British National Formulary. 50 ed. London: Pharmaceutical Press 2005. p.62.
6. Sweetman, Sean C. Martindale: The complete Drug Reference 2005. 34 ed. London: Pharmaceutical Press 2005.p. 1228-30.
7. พิศณุประสาทเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. ธนบุรี. โรงพิมพ์พานิชย์เจริญ ๒๔๕๖. หน้า ๕๕.
8. พิศณุประสาทเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. ธนบุรี. โรงพิมพ์พานิชย์เจริญ ๒๔๕๖. หน้า ๕๘.
9. พิศณุประสาทเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. ธนบุรี. โรงพิมพ์พานิชย์เจริญ ๒๔๕๖. หน้า ๖๕.
10. พิศณุประสาทเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. ธนบุรี. โรงพิมพ์พานิชย์เจริญ ๒๔๕๖. หน้า ๖๓.